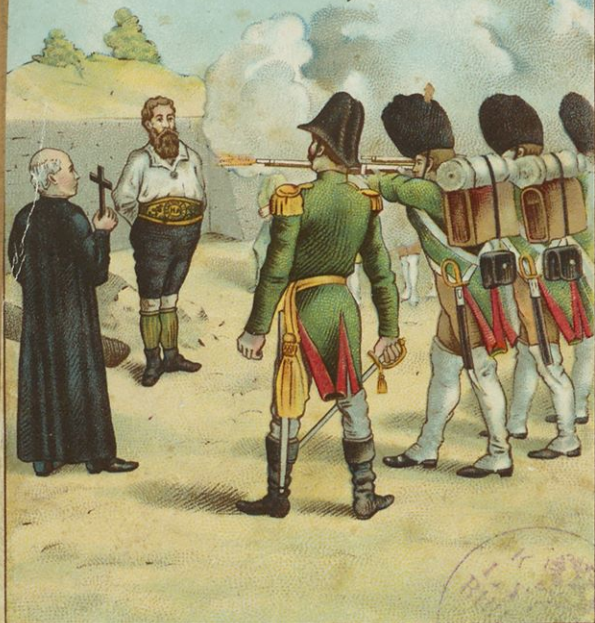

35723 II B, g 155 / 98. 80 kr

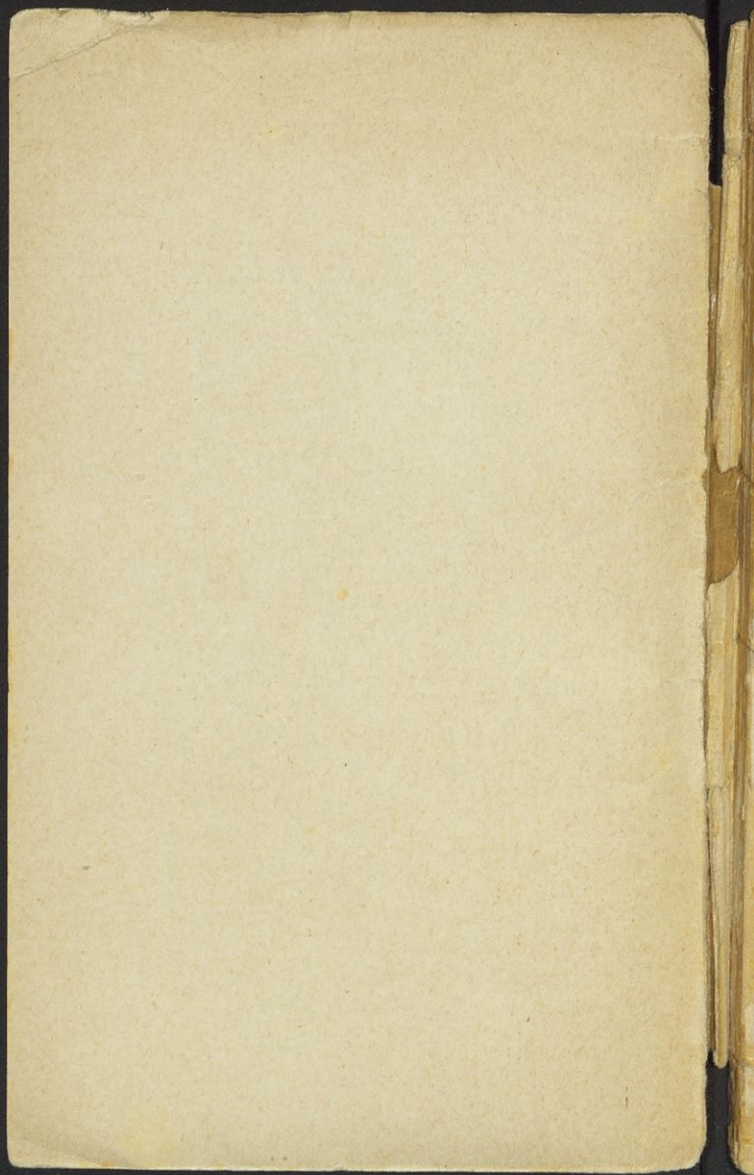
ANDREJ HOFER

*Junaški vodja
Tirolcev.*

»Merito dobro«, je rekel k grenadirjem, še malo molil in s krepkim glasom zapovedal je: »Ustrelite!« —

Založil in prodaja Anton Turk, knjigar
V LJUBLJANI.

Schreiber, ph.

Spomenik Andreja Hoferja na gori Isel.

Andrej Hofer,

junaški vodja Tirolcev leta 1809.

Verni popis njegovega življenja, delovanja in
njegove junaške smrti v Mantovi 1810.

II. pomnoženi natisek.

V Ljubljani 1898.

Založil Anton Turk, knjigar.

Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

0300/3859

Dné 26. decembra leta 1805. je moral avstrijski cesar Franc v Požunu sklenjeni mir podpisati. Vest o tem miru razširila je v celem Tirolskem strah in srd. Tudi v Pasajersko dolino, ki je bila drugače tiha in mirna, prišel je ta strahoviti glas, da je tirolska dežela, ki je od davnih časov spadala k Avstriji, vsled tega nesrečnega miru na zapoved francozkega cesarja Napoleona morala takoj priti pod žezlo Maksa bavarskega bivšega kneza, katerega je Napoleon baš takrat imenoval kralja. Vrli, zvesti Tirolci niso mogli in tudi niso hoteli verjeti, da bi njihov dobri cesar Franc to mogel storiti svoji verni pokrajini, a posebej ni jeden verjel, in ta je bil krčmar na „pesku“ Andrej Hofer. Andrej Hofer umel je nekaj državne zadeve, on je bil mož, kateri je imel, kakor navadno pravimo, glavo na svojem mestu. Njegov oče, ded in praded

gospodarili so v krčmi na „pesku“ v Pasajerski dolini in njihovi sotržani so jih ljubili in spoštovali brez izjeme. Tudi Andrej Hofer bil je mož obče spoštovan in ljubljen in že zbog tega uzroka, da je bil za tedanje razmere precej dobro izšolan, bilo je potrebno, da je on postal vodja v Pasajerski dolini in še v okolica zunaj te doline in sicer daleč okrog. Hofer tedaj, kakor smo že rekli, ni mogel in ni hotel verjeti, da bi Tirolska mogla postati bavarska pokrajina, ali ko so prišli bavarski poverjeniki (komisarji), da bi prevzeli v Inomostu (Inšpruku) od avstrijskih uradnikov deželno vlado, ko so črno-rumeni mejniki bili odstranjeni in mesto njih bili postavljeni modro-beli, ko se je vsakemu Tirolcu silno priljubljeni črni dvoglavni orel ognil bavarskemu levu in se je slednji lesketal na vseh javnih poslopih, takrat moral je tudi Hofer verjeti, da je požunski mir prava resnica. In istega dne ko se je gotovo prepričal, da je ta strahota žalibog istinita, jokal se je ta močan, ponosen mož, katerega so njegovi sotržani ljubili in častili, kakor očeta. Kako so mu bili ostudni ti preširni bavarski uradniki, kateri so z vsemi Tirolci postopali kakor z

nerodnimi kmeti, kateri so mislili, da kakor njihovi zavezniki, lehkomišelnih Francozi, tudi oni slobodno sramotijo pobožne Tirolce in njih verske obrede. Bavarski orožniki, bavarski vojaki v sveti deželi Tirolski, pregnani orel, kateri je na njenih gorah vil svoje gnezdo, vse to je silno mrzilo Avstriji od starodavnih časov zvesto udanim Tirolcem! Kolikokrat morala je blagodušna Anka Jerica, ki je bila žena vrlega Andreja Hoferja in se imenovala po svoji obitelji Ladurner, pomiriti vročekrvnega Hoferja, ki bi raje danes nego jutri siloma pregnal in Bavarcem s puško v roki pokazal, da je tudi v sveti deželi Tirolu pustil luknjo, skoz katero naj bi nenaprošeni gostje čim brže odšli, ako ne bi hoteli, da bi jih spodili skoz njo pogumni Tirolci. Konečno je Hofer vendar uvidel, da le, ako bi cela Tirolska dežela ž njim potegnila in ako bi avstrijski cesar posebej pomagal, kateri je, kakor je bilo čitati (brati) v novinah, težko podpisal pogodbo, vsled katere je odstopila Tirolska od Avstrije, mu bilo možno Bavorce spoditi iz dežele. Ni se bal boja: on je že vodil četo (stotnijo) strelcev doli na Gardanskem jezeru proti ostudnim Italijanom. Tirolskemu strelcu prav ugaja, ako

krogle žvižgajo, in kako bi še ugajalo Hoferju, ako bi te krogle žvižgale Bavarcem iz Tirolske za popotnico. Ali Hofer ni bil samo zelo vroče krvi, on je bil tudi zvita glava. Z nobeno besedo, niti z obrazom ni ovadil, kar se je kuhalo v njegovih prsih; čakal je vedno boljših časov; bavorske uradnike, katerim je zelo dišalo njegovo vino, ko so se bili morali pivu, svoji priljubljeni pijači, v Pasajerskem dolu konečno čisto odpovedati, dobil je s svojim uljudnim vedenjem na svojo stran. Bilo mu je težko kaj takega počenjati, ali hotel je gotovo izvršiti svoj namen. Njegovi zemljaki so mu zaupali in se nanj zanesli, to je bilo znano in tem načinom je, bivši na videz zelo dober z bavarskimi uradniki, za njih hrbtom povsod jel plesti tisto zaroto, ki bi imela biti potem za Bavarce in Francoze silno pogubonosna. Leta so prešla, Bavarci bili so brez skrbi, bolje brez skrbi nego kedaj, kmetje so se, kakor so sami mislili, navadili biti pod bavarskim gospodstvom in so se popolnoma sprijaznili z novo vlado. In ko je nekega dne vedno z vinom in žitom trgujoči krčmar Andrej Hofer dal zapreči svoj voz in se od svojih pri njem pijočih uradnikov prijazno poslovil, ni slutil

nobeden izmed njih, da se njihov gostilničar, katerega so zaradi njegove prijaznosti vsi radi imeli, pelje na Dunaj k nadvojvodi Ivanu in potem k samemu cesarju. Sedaj prišel je čas, da bi stresli pogumni Tirolci s svojih ram težki, žuleči jarem. Hofer bil je že davno v skrivni zvezi na Dunaji, major Hormayer posredoval je med cesarjem in priprostim kmetom iz Pasajerske doline, na katerega so bile davno uprte uči cele Tirolske in sedaj, dragi čitatelj, hočemo pripovedovati, kako se je potem godilo, ko se je Andrej Hofer vrnil z Dunaja iz svoje namišljene trgovine.

Bil je dné 2. aprila leta 1809. V hiši krčmarja Andreja Hoferja bilo je tako živo gibanje, kakoršnega ni bilo nikoli poprej videti. Za jedno mizo sedel je krčmar sam, dvainštiridesetletni Andrej Hofer, katerega so njegovi gostje klicali s prostim imenom „Andrejček“, še s tremi osebami. Tiho so med seboj šepetali, samo časih, kadar so se duri odprle in je ustopil kak novi gost, prestalo je šepetanje; krčmar, kateremu je večina njegovih zemljakov bila osobno znana, segel je vsakemu prišlecju prijazno v rokó rekši: „Bog te sprejmi brat, kako je kaj pri vas doma?“ Na kar je gost navadno

odgovoril: „Pri nas je vse v redu, kedaj bo poknolo?“ Potem sta stopila oba k mizi v kot, iz katerega je krčmar prej prišel. Možje so segli na novo prišlemu gostu v roko in jeden izmed njih, Martin Teimer, o katerem bomo še slišali, dal je krčmarju pisemce, katero je bilo morda skrito v širokem usnjatem pasu, ali med podplati težkih, podkovanih čevljev. „Na nas se lahko zaneseš, Andrejček, mi bomo ob uri tu,“ reklo se je navadno slednjič, predno je gost odšel in prisrčno si roke stišnivši, „obvaruj vas Bog in sveta Devica,“ potem je šel posel iz sobe proti svoji domačiji mimo bavarskih harmic kraj stražarjev, kateri na pomladanskem solncu sedeči, niso slutili, da je teh tirolskih kmetov, kateri so prihajali iz krčme zavoljo svojega dobrega vina znanega krčmarja na „pesku“ in veselo kako pesem peli, bilo baš toliko poslov, kateri so nosili zapoved in znamenje k ustaji po celem Tirolskem.

Pred dvema dnevoma dobil je Hofer po nekem zanesljivem seli od nadvojvode glas, da bo dné 9. aprila višji vojskovodja Chasteler z osmim vojskinem oddelkom stal na meji Tirolcem na pomoč, in sedaj bil je Andrej Hofer pripravljen na udar. Zveste prijatelje

imel je na svoji strani, enega izmed njih že poznamo, to je bil Martin Teimer iz Šlandersa, ki je imel nekdanj v Celovcu trafiko za tobak, sedaj je pa bežal na Tirolsko, da bi pomagal izpoditi Bavarce in Francoze; potem so sedeli tistega spomina vrednega dne 2. aprila 1809 za mizo v kotu smeli, močni in zviti Speckbacher iz Rinna in kapucinski menih Joahim Haspinger. Baš so se duri odprle in trije možje so ustopili, katere so navzoči z navdušenim veseljem pozdravili; bil je krčmar Jožef Straub, Anton Sieberer in Jakob Eisenstecken iz pasajerske doline, kateri so bili Andreju Hoferju prišli povedat, da je vse pripravljeno in da samo čakajo znamenja, kedaj bi imeli udariti. „Čakajte še malo časa,“ pomiril je Andrej Hofer te može, ki bi najraje takoj pričeli, „do 9. aprila bodo Avstrijci na mejah, v noči od 9. do 10. zakurite na bregovih, vrzite v potoke moko, kri in več kar smo se dogovorili, da bo za znamenje, potem pa po njih v imenu božjem.“

Istina, da so še bili nemirni dnevi do 9. aprila. Kako lahko bi Bavarci, ki so bili do sedaj kakor slepci ter niso nič vedeli od ustaje, katera se je po vsem Tirolskem pripravljala slučajno, ali po izdajstvu prišli tej

skrivnosti na sled, ujeli vodje in tem načinom v kalí zadušili ta upor; ali med Tirolci ni bilo za tistih dnij nobenega izdajalca, najstrahoviteje muke ne bi mogle nobenega prisiliti, da bi odkril svojo skrivnost. Bavarci v svoji nadutosti imeli so bedasto kmetsko ljudstvo za preveč bojazljivo, da bi počelo upor, in ako bi se tudi kedaj kaj takega pripetilo, lahko bi upor bil takoj zadušen, saj je v deželi dosti čet, ki bi zatrle vsak poskus. Sedaj je prišel 10. april, od vseh stolpov slišali so se zvonovi, na bregih švigali so plameni, ki so klicali vsakega Tirolca pod orožje v boj za svobodo deželi in za vzdrževanje prave vere, po potokih priplavala so dogovorjena znamenja, kakor blisek razširil se je upor po celi deželi. Podjetja, katera so se na tihem in zeló pazljivo pričela, posrečila so se na raznih krajih ob enem času. Prvi strel slišal se je v Pusterski dolini. Bavarci so izvedeli, da jim gre Chastelers nasproti in so hiteli, da bi podrli most pri Sv. Lovrencu, preko katerega morali so Avstrijci iti, ali hrabri prebivalci te doline niso bili s tem zadovoljni in so Bavarcem to delo tako preprečili, da niso več na to niti mislili. Nasprotno šli so sedaj Tirolci naprej, špilo (votlina) pri

Mühlbachu, kjer je bila močna bavarska posadka, in katere Tirolcem ne bi bilo nikakor možno polastiti se, kakor je mislil vodja Bavarcev, pustili so Tirolci čisto na miru, znali so boljše pot in stezo nego Bavarci in obšli po gorah to špilo; kjer so našli Bavarce, planili so na nje kakor pogumni levi, preko Schabsa morali so se Bavarci, ki so se hrabro borili na desnem bregu potoka Eisack preko ladritskega mosta nazaj se pomakniti, ali na drugi strani so se zopet uprli Tirolcem, ali oni videvši, da jim je sreča tako prijazna, niso se bali bavarskih pušek in krogelj, preko Mitterwalda podili so Bavarce proti Stercingu. Vedeli so, da je tam stal krčmar na „pesku“ Andrej Hofer s svojimi vrhlimi strelci iz Pasajerske doline; s temi zjedinjeni hoteli so početi z Bavarci krvavi ples. Da, Andrejček bil je tam s svojimi po bitki kopernečimi zemljaki, ali bilo je trdo delo 10. aprila. Z besedami: „Z Bogom za domovino in našega cesarja“ vsuli so se Tirolci, ko so ugleдали Bavarce, naprej pogumni Hofer, skozi neko sotesko na sovražnika, ali pogumni borilci niso mislili na bavarsko topništvo (artilerijo), ktero je polkovnik zelo dobro razpostavil, ona se je skrivala po celem pasu, iz katerega so prihrumeli Tirolci. Dvakrat,

trikrat skočili so Tirolci zaničevaje smrt, proti ogenj bljuvajočim topovom, proti konjeništvu bavarskemu, prinašajočemu smrt in pogubo, zastonj, največja pogumnost ni mogla tu nič pomoči, ali vendar, ako ne bi mogli ugonobiti topovja, bili bi vsi do sedaj pridobljeni uspehi izgubljeni. Vsak izgubitek človeškega življenja, vsako kriprelitje zastonj, topovi morali so se storiti neškodljive na vsak način. V zdvojenji mislil je Hofer, kako bi mogli iziti iz te soteske, premišljal je vse, kar bi v tem težavnem položaji moglo pomagati, pri tej priči začne odmevati veselo ukanje njegovih Tirolcev. „Morebiti hočejo četrtrikrat naskočiti zastonj?“ misli krčmar na „pesku“ ter se obrne, da bi prestregel pot predrznežem, ali kaj vidi? Četiri visoko naloženi vozovi sená peljejo se tako mirno, kakor da bi bilo za časa košnje, po soteski navzdol, prvega vodi, ne gledé na bavarske kroglje, neka tirolska deklica, z imenom Liza Wallner in za vozovi skriti korakajo najboljši tirolski strelci, odločni približati se pod to izvrstno brambo kolikor mogoče topovju in postreljati pri topih strežeče moštvo. Potem prileti iz topa kroglja preko glave deklice Lize Wallner v voz; ona veselo upije: „Ne bojte se bavarskih

rezancev (bavarska narodna jed), oni nam ne storijo nič, naprej dečki!“ Zbog teh besedij navdušeni, skoči deset dečkov izza voza, njihove puške počijo in deset bavarskih topničarjev valí se v krvi na zemlji. Nagloma izginejo strelci zopet za njihovim braniščem, a za nekoliko minut skočijo drugič naprej in začnó streljati v vrste bavarskih topničarjev, ostali trije vozovi pripeljali so se sedaj tudi iz soteske, pogubonosno streljanje začne se iz sigurnega skritja na bavarsko topništvo in v kratkem času utihnejo bavarski topovi. A to so imeli zahvaliti se hrabrima voditeljicima Lizi Waller in Ani Gamper, hčeri nekega krojača iz Stercinga. A sedaj naj še kdo reče, da krojači niso pogumni ljudje, ako njihove hčere vršijo take junaške čine! In sedaj skočijo Tirolci kakor levi na Bavarce. Kdor ne pade zadet od kroglje besnih Tirolcev, ga umoré njihovi močni udarci s puškami. Zastonj poskusi polkovnik Bärenklau svoje vojake spraviti z nova v red, zastonj prosi in zaklinja vojake, da bi pri njem ostali in se upirali. Bavarci nečejo o tem nič vedeti. „Podajte se na milost in nemilost,“ zakriči Andrej Hofer, katerega so na lepi črni bradi dobro poznali, v zdvojenji krvaveči iz globoke

rane na vratu, plane polkovnik Bärenklau na kmeta, ki se je osodil njega kot plemenitega častnika siliti na podajo, ali njegovi lastni ljudje mu to branijo, ker so uvideli, da so v močvirji pri Stercingu, kamor so jih Tirolci zapodili, izgubljeni; položili so orožje. „Podajte tedaj mene in sebe sramoti in prikoru, jaz nimam več moči tega braniti,“ vsklikne še hrabri častnik in pade poln krvi v nesvest. To je bila prva zmaga Tirolcev; 380 vojakov, devet častnikov položilo je pred kmeti v priprostih lodnatih suknhah orožje. S solznimi očmi pogledal je Hofer proti nebesu in rekel: „Jaz ti zahvalim, moj gospod in Bog, s tvojo pomočjo se je to posrečilo, živi Tirolska in naš cesar Franc.“ Tisočkrat odmeval je glas tirolskih strelcev: „Živila Tirolska in naš cesar Franc.“

Ali ta zmaga bila je le predhodnica lepše in še večje zmage. Še tistega večera, ko se je moral polkovnik Bärenklau s svojimi ljudmi podati na milost in nemilost, prispela sta dva bavarska bataljona z enim švadronom dragoncev pod poveljništvom polkovnika Wrede, potlanjega kneza Wrede, in jedna močna francoska kolona, kateri je zapovedal general Bisson, v Stercing, prepozno,

da bi še Bavarcem mogla pomagati, ali še dosti zgodaj, kakor sta mislila, da bi ušla osodi, katera je Bavarce danes zadela, če bi pobegnila hitro v brenski klanjec. Ali sta se v tem oziru jako prevarala; cela dežela je oživela, vsak trenotek napadali so Tirolci ta bojni oddelek na njegovem potovanji, prebivalci iz Inske doline so pod poveljem Speckbacherja in Strauba ustali in se bili polastili mesteca Hall; geslo „čas je“ letelo je od ust do ust, od mesta do mesta, pó rekah in potokih priplavala so znamenja, moka, kri, deščice in na njih male zastavice, po klancih bili so oboroženci, ki so naredili navale in privalili veliko kamenje, da bi je v pravem trenutku valili na mimo idoče čete, ki bi jih gotovo uničili. S tem so kanili zjednačiti pomanjkanje topov, vse drugo storile so puške.

Že 12. aprila bilo je glavno mesto Tirolske obkoljeno in naskakovano. V tem mestu imel je povelje bavarski general Kinkel, ubogi širokoustnež, kateri je še 10. aprila rekel: „Mi bomo jih nekaj obesili in zbog tega bo zopet povsod mir in pokornost, kaj hoče to ljudstvo? je-li že tako predrzno, da se hoče staviti proti našim četam?“ In 12. aprila rekel je isti general Kinkel žalostno

besedo, kakor bomo videli: „Polkovnik Dittfurt, vi vidite, da je vsak upor nemogoč, moramo se podati.“ Že ponoči od 11. do 12. aprila upali so se smeli pasajerski strelci, vse bavarske predstraže z bregov v Inomost prepodivši, drzno v mesto, trkali so na vrata znanih in zaupljivih prebivalcev ter rekli: „Jutri zjutraj bodite pripravljeni, zjutraj bomo naskočili mesto, bodite nam na pomoč z vsemi sredstvi in orožjem, katero morete dobiti do rok, zjutraj mora Inomost biti osvoboden neprijateljev.“ In tako je bilo. Istina, da so Bavarci na mostu preko Ina nastavili topove, misleč, da bi bilo nespametno samo hoteti poskusiti tukaj z naskokom, a kaj ne bi ljudstvo storilo v navdušenosti, kaj ne bi umelo narediti mogočno. Istina je, da so Tirolci strmeli, in niso upali v bližini grozних topov prijeti, ali baš ta trenotek prišel je Jožef Speckbacher s svojim krdelom iz Halla: „Kaj to pomeni, dragi bratje,“ zakričal je glasno, „zakaj ne napadete sovražnika? Most moramo imeti,“ in zavpivši: „Živi cesar Franc!“ planil je naprej proti mostu. Enkrat so ustrelili bavarski topničarji, ali samo enkrat; Tirolci ki so leteli za Speckbacherjem kakor val, prispeli so brzo do topov, pobili topničarje s puškami, le malo Tirolcev

izgubilo je pri tem smelem naskoku življenje. Bavarci, ki so kanili svojemu topništvu hiteti na pomoč, bili so krvavo vrženi, mestjani v Inomostu so zvesto pomagali, da so prišli Bavarci med dva ognja. Speckbacher jih je zapodil iz mnogih ulic, ali sedaj so bile tudi na strani Tirolcev velike izgube. Bavarci, ki so se znali že od nekdanj močno biti, borili so se silno hrabro, celó v zdvojenji. Sedaj se je razširil med Tirolci hipoma, jedva verjetni, veseli glas: „Martin Teimer, imenovan četnik, je z dvema oddelkoma črne vojske tudi pridrl v Inomost, stoji že blizu glavne straže, general Kinkel je obkoljen v svoji palači in Teimer se pogaja ž njim o nepogojni podvrženosti. To se jim je zdelo, akoprem je bilo lepo slišati, jako neverjetno; tudi Speckbacher ni mogel verjeti, ali vendar, ko je prišel s svojimi ljudmi k glavni straži, videl je na svoje največje veselje, da je vest bila istinita. In kako se je Teimer z generalom pogajal?

V gornjem nadstropji te palače, kjer je stanoval general Kinkel, stal je Martin Teimer pri odprtem oknu; generala je ta kakor medved močan mož pograbil čez pas in ga držal čez okno ter rekel: „Podajte se vsi, ako ne vas vržem skozi okno na

cestni tlak.“ Takrat je Kinkel že omenjene besede rekel skozi okno polkovniku Dittfurtu. Ali polkovnik Dittfurt ni bil širokoustnež, temveč hraber, veren vojak; „ne“, je zakričal, bled od jeze radi generalovega strahopetnega ponašanja, „jaz se ne podam, naprej, moji hrabri vojaki, naprej!“ In pogumni vojaki drli so s polkovnikom naprej, sedaj zadene kroglja tega hrabrega junaka (hrabrost mora se tudi na neprijatelji spoštovati), potok krvi pobarval je obleko pogumnega polkovnika, ne gledé na bolečine, zavpije „naprej“, sedaj zadene ga druga kroglja na sredino prsi, on se zgrudi, ali takoj zopet vstane, živ noče priti Tirolcem v roke, za živo glavo ne, še samo jedna milosrčna kroglja, ki mu bo konec storila! On vodi svoje vrle vojake proti bolnišnici, od koder so Tirolci močno streljali na Bavarce, in sedaj je priletela milosrčna kroglja, mrtev se je zgrudil na tla junak. Njegova smrt preprečila je vsak upor, jako prerejenim vrstam Bavarcev ni bilo več možno, braniti se, razkropljeni v pojedine male četice, morali so se dati ujeti sovražniku, kateri se je v svojem veselji s tem zadovoljil, vzemši jim orožje, zaprl v vojašnice, v katerih so bili še včeraj gospodje, in da

je za njimi duri močno zaklenil. Potem so se udali zmagovalci radosti in veselju. Nobeden oborožen bavarski vojak ni bil več v Inomostu, mesto je bilo osvobojeno, „živi cesar Franc!“ zvenelo je iz več nego 15.000 tirolskih grl, „živi Andrej Hofer!“ ukali so drug drugemu na cesti nasproti. Mestjani dali so lačnim in žejnim obilo krepilne pijače, katero so hrabri borilci hlastno povžili, ali le malo neporednosti se je pripetilo, na čast priprostim kmetom v lodnatih suknjah bodi rečeno, le malo bavarskih uradnikov, katere so zmagovalci silno črtili, imelo je prenašati neprijetnosti. V stanovanji grofa Arko, bavarskega generalnega poverjenika (komisarja), bil je uže celi dan, odkar se je naskok začel, največji strah in zmotnjava, ki sta se še pomnožila, ko je na večer tolpa, gotovo ne več treznih Tirolcev naglo pribežala po stopnicah. Sedaj so bili vsi osupneni v grofovi obitelji, vsak je bil pripravljen na smrt, morda še na kaj strašnejega. In kaj bi bilo, kar so hoteli lepi kmetiški dečki? Z vso častno pristojnostjo prosili so, da bi smeli z lepimi hčerkami gospoda grofa na čast zmagi malo plesaje se zasukati, in resnično raje niso mlade grofice nikoli plesale, kakor takrat s

tirolskimi kmetiškimi dečki, ljubeznivejše se pa je še nasprotnik le redko kedaj obnašal. Le gospa polkovnika Dittfurta, ki se je tako hrabro branil, bila je s svojim triletnim otrokom samo za trenotek v nevarnosti, da bi jo skoro neki Tirolci, ki so morda v bitvi očeta, sina, brata izgubili, posekali. „Ta rod se mora uničiti!“ odgovoril je neki razskačeni Tirolec, ko ga je gospa prosila, da bi varoval vsaj otroka, ali neki trezni kmet, ki je na srečo tja prispel, znal je besnike pomiriti in je prouzročil, da so se odstranili, on je privedel gospo v varno zavetje pri nekem najemniku v Selrainu; a iz triletnega dečka postal je potem tako vrl častnik, kakoršen je bil njegov oče; v njegovih spominih je on leta 1864 kot 58letni polkovnik tisti strahoviti prizor, ki mu je bil vedno pred očmi, popisal. Inače se ni nič strašnega pripetilo, dva židova, ki sta pobirala prevelike obresti, sta bila hudo tepena, to je bilo najhuje kar se je na zadnje zgodilo, nasprotno bile so vse cerkve v Inomostu polne pobožnih kmetov, kateri so Boga na kolenih hvalili za svoje lastno in tirolske dežele osvobojenje, ki se je do sedaj tako posrečilo, tudi vrli Speckbacher je bil med njimi. Ali ko so gospodu

Bogu zahvalili, bili so neizmerno veseli, puške so pokale, da je odmevalo od bregov daleč okrog, „meni se zdi, da solnce sije sedaj noč in dan,“ vzkliknil je jeden izmed njih. Drugi je celó pokleknil pred velikega avstrijskega dvoglavega orla, katerega so našli dobro shranjenega v nekem zavodu za gospe in ga nesli veselo po mestu, pred poštno hišo, kjer je bil postavljen, roke šireč, s solznimi očmi je zakričal zaporedoma: „Oj, ti ljubi, črni, presneti rep, jaz sem si vendar mislil, da ti bodo peruti zopet zrastle!“ Bilo je že pozno v noč, ko so šli nekateri Tirolci to noč k počitku, ali kmalu jih je burni zvon zopet zbudil k novi bitvi, k novi zmagi.

Francozki general Bisson bil se je s svojimi in Wredejevimi četami, ne vedoč kar se je med tem pripetilo, od Hoferja s pasajerskimi strelci za hrbtom vedno močno nadlegovan z iselskega brega pomaknol v Insko dolino. O pravem času bili so Tirolci v Inomostu to izvedeli in so šli zaslišavši prvi glas burnega zvona mesto zagradi. Bisson je odločil siloma priti v mesto in je postavil svojo četo pri vasi Wiltau v bojni red. Teimer in Speckbacher gledala sta z veseljem, da so Francozi in Bavarci bili na

najboljem poti, po katerem je moči priti v past, a iz nje na nobeden način. Teimer se je celo tako daleč upal, da je prisilil ujetega generala Kinkla, da je moral poslati Bissonu pismo, v katerem pismu je bedni general prosil Bissona, naj pošlje v mesto pogajalca, kateri bi se mogel prepričati, da je vsak upor zastonj. Bisson poslal je res jednega francoskega in jednega bavarskega višjega častnika v mesto, in kar sta mu ona dva javila, ni bilo jako tolažilno, on je uvidel, da se bo moral boriti za življenje in smrt. Teimer je od svoje strani s tem pismom dosegel svoj namen. Bisson nekoliko ur ni mogel Tirolcev napasti, in ta čas bil je Speckbacherju in Straubu dovolj, da sta mogla s svojimi najboljšimi strelci obsesti goro Isel in sedaj je bila osoda tega dneva odločena. Osupneni videli so Bavarci in Francozi, da so bili med dvema ognjema in da ni bilo možno prodreti. Cele vrste podiral je moreči ogenj tirolskih strelcev, ki so vedno dobro merili, general Bisson bil je v zdvojenji; res je, ko ga je Teimer prvič opominjal, naj bi ž njim sklenil pogodbo, odgovoril bahato: „S kmeti se jaz ne bom pogajal,“ ali kmalu bil je baš on, ki je dal prositi za pogodbo. On hoče brez

kamenčkov na puškah, brez smodnika in krogelj iti čez Inomost, ko pa se mu je Teimer na to v obraz nasmejaj, rekel je, „brez orožja, katero mu se naj takrat stoprav da nazaj, ko bo prekoračil tirolsko mejo. Vse zastonj, — „naj se poda na milost in nemilost,“ zahteval je Teimer in nesrečni hrabri francoski general, akopram se je od jeze v ustnice grizel, bil je prisiljen viltavsko pogodbo, svojo obsodbo na smrt, kakor je rekel, podpisati. Jedva je začel Teimer mahati s svojim kelim robcem, ko so Tirolci, ki so za pogajanja neprestano streljali na Bavarce in Francoze, nehali streljati, nasprotno zahrumelo je na bregih ukanje in veselo kričanje, in baš tako tudi v mestu.

V štirih dneh sta dva generala, Bisson in Kinkel, 17 višjih častnikov, 113 častnikov, 5500 vojakov morali položiti orožje pred kmeti, sedem topov, 800 konj prišlo jim je v roke. Mesto je bilo, kakor večer poprej, polno radosti in veselja. Tirolska je bila svobodna, in ko je dva dni pozneje general Chastler s svojimi četami prišel v Inomost, so kmetje že vse delo, pri katerem bi jim imeli Avstrijci pomagati, sami opravili. Ako je Tirolce kaj žalostilo, bilo je jedino to,

da Andrej Hofer ni prišel v Inomost, ki je na tako srečni način bil dobljen, a vrli mož ni hotel počivati in v Inomostu, praznovati dokler nila svobodna cela Tirolska, a on se je s svojimi pogumnimi Pasajerci, prepustivši Bavarce in Francoze svojim sobojnikom, da bi jih pretepli, obrnil v Meran, da bi tudi italijansko Tirolsko očistil tujega gospodovanja, kakor je to že bilo v nemški Tirolski.

Na Dunaji se je vse neizmerno veselilo junaških činov, ki so jih kmetje izvršili. Dne 26. in 29. majnika bil je cesar pisal iz Wolkersdorfa svojim Tirolcem: „Vi imate Mojo sveto besedo, da vas ne bom nikoli zapustil, da bom napel vse svoje moči, odstraniti od vas še preteče nevarnosti. Nikoli ne bom pozabil te svečano prevzete dolžnosti. Upaje v Boga in svojo pravično reč, izjavim jaz Svoji zvesti grofovini Tirolski s Predarlskim hribom vred, da ne sme nikoli biti ločena od avstrijske države in da ne bom podpisal drugega miru, kakor takega, ki jo bo vedno vezal na Mojo samovlado.“ Dne 14ega oktobra 1809, ko je bil na Dunaji mir sklenjen, ostala je Tirolska kljubu tej izjavi pri Bavarski!

Ali med tem, ko je avstrijski cesar vse lepo obetal svojim Tirolcem, je bil cesar

Napoleon že 15. majnika silno jezen ukazal, razbojniko upokoriti in zapovedal: „da morajo biti vsi Tirolci, kateri bodo ulovljeni z orožjem v roki ustreljeni ali obešeni, vse vasi, v katerih bi bil najden kak mrtev vojak, Bavarec ali Francoz, morajo biti v 24 urah požgane in vsi ogleduhi, ako se tudi pri njih ne bi našlo orožje, takoj obešeni“. Žalibog, to ni ostala prazna grožnja, kar je ta vrag v človečji podobi zapovedal, je postala prehitro istina. Generala Chastelerja ukazal je Napoleon ubiti, kjerkoli ga kdo najde in je obljubil veliko svoto za njegovo glavo. To je generala, ki ni bil posebno hraber, tako preplašilo, da je bil čisto zmešan in je s svojimi četami, od katerih je pustil samo 13.000 mož, kar natihoma iz dežele pobegnil, prepustivši nesrečne Tirolce besnoti in jezi Bavarcev in Francozov, ki so sredi majnika pod Deroyem in Wredejem pridrli v Tirolsko. Višji poveljnik vseh čet bil je francoski maršal Lefebore. Nočemo tukaj posebej navajati, kako so te tolovajske čete, ker vojakov jih ne moremo več imenovati, v tej nesrečni deželi streljale, obešale, morile, ropale in oskrunjevale, saj je bavarski general Wrede drugi dan, ko so prišli v Tirolsko, očital svojim vojakom

najodurnejše grozovitosti, ubojstva, ropanja! požiganja! Saj se je pripetilo, da so bili otroci ubiti poleg matere, da je nosečim ženam bil trebuh razparan. Dne 15. majnika počenjali so Bavarci v Schwacu grozovitosti, katerih bi se najkrvoločnejši Turek sramoval. Ko so v tej nesrečni okolici ravnali po živinsko, užgali so konečno mesto, ukaje in godeč se veselili. Uradno bojno bavarsko poročilo samo priznaje: „Krvni in smrtni prizori v tem mestu (brez brambe) bili so strahoviti, besnost vojakov brezmejna.“ Dne 19. majnika prišel je maršal Lefebore v Inomost; umoritev in požiganje kazalo je pot, po katerem so šle njegove čete. Vzklik zdvojenja razlegal se je po celi deželi, ko je prispela vest o tem, kar se je pripetilo v Schwacu. Andrej Hofer, ki se je sedaj imenoval višji poveljnik Tirolski, je na prvi glas pozval svoje Pasajerce, strelce iz Merana itd., malo avstrijskih čet, katere je našel na poti, k sebi potegnili in bežali proti brenerskemu klancu, baš proti Inomostu. Dne 25. majnika pograbil je drzni Hofer z gore Isel Bavarce in Francoze, in lepo je kakor se je krčmar na „pesku“, kazal kot vojskovodja. Naki avstrijski častnik, Anton pl. Gasteiger, ki se je tega dne pod Hoferjem

bojeval s svojo kompanijo, nam pripoveda uredovaje hrabrega krčmarja tako-le: Po kratkem počitku šli smo 25. majnika z vso silo naprej. Na severnem konci trga Matrai delijo se ceste, od katerih vodi jedna na levo preko Schönberga v Inomost, druga na desno preko Ellbogena v Hall. Tam na razkrižji stal je Hofer, obdan od štaba v lodnatih suknjah, in je zapovedal vsakemu mimo idočemu bojnemu oddelku iti po tej ali onej cesti, to je da li on ima k levemu ali desnemu krilu naše sporedbe pripadati. Z obema rokama v svojem usnjatem pasu vzdignil je sedaj jedno, sedaj drugo nogo in s tem kretanjem je zapovedal: „Vi idite tukaj ven“, rekel je meni, ko sem prišel do njega s svojo kompanijo in mi je pokazal s povzdignjeno desno nogo cesto preko Ellbogen-a. „Tedaj bom jaz v sprednji vojski?“ sem vprašal. „Vi ste pač prvi“, odgovoril je krčmar na „pesku“. „In kaj imam storiti? Na čem se osniva naša operacija?“ vprašal sem dalje. „Ako najdete Bavarce, udarite po njih in vrzite z hriba,“ bil je kratek in pomenapoln odgovor, ki je uničil vsak drugi prevdarek. Mož brez obširnosti in ovinkov kakor general Barbone, bil je Andrej Hofer. „Zaupajte v Boga in branite

se krepko,“ rekel je pobožni Hofer na Iselu in na drugih mestih svojim Tirolcem.

Ali bitka dne 25. majnika, akopram je bila huda in krvava, ni bila vendar odločilna. Tirolci so se borili kakor levi, kapucinec Haspinger je svoje kmete z zaničevanjem smrti vedno in vedno vodil proti neprijateljem, lasje so se mu z brado vred osmodili v morilnem ognji, ali pogumnik ni odstopil za korak; nobena stranka, ni Bavarci niti Tirolci niso se mogli ponašati z zmago. Izvežbanost in složno udarjanje je Bavarcem in Francozom mnogo pomagalo, kmetje imeli so vsled svoje neizmerne hrabrosti mnogo reči v svojih rokah, ki so bile zjutraj še v sovražnih rokah. Tri dni so se napenjali drug drugega premagati, vendar zastonj; ali dne 29ega majnika meril se je Andrej Hofer s svojimi neprijatelji drugičkrat na gori Isel in sicer po načrtu, katerega je zelo dobro naredil avstrijski podpolkovnik Ertl. Sedaj je bila moč Tirolcev, katera se je pred štirimi dnevi v junaških zasebnih bitkah razpršila, celotno ravnala in s tem dan prvi pogoj k zmagi. In kako so se bili junaški Tirolci. Hofer je zapovedoval na gori Isel. Na njegovi strani boril se je Joahim Haspinger, kateri je z

razpelom v roki vzkliknivši: „Naprej za Tirolsko,“ planil prvi na sovražnika; pri Hallu ravnal je Speckbacher napad, pri Voldersu vodil je svoje vrle dečke v ogenj. Danes zmaga ali smrt, to je čutil vsak pojedinec izmed hrabrih dečkov, ki so vihrali z gore Isel. Da, smrt je imela strašno žetev tistega dne. Dekline in žene prinašale so tirolskim dečkom med žvižganjem krogelj smodnik in kroglje, ali so odnašale ranjence z bojišča, duhovniki, kateri so se vsi brez izjeme pridružili strelcem, tolažili so težko ranjene in umirajoče. Mnogi ranjenci niso se dali odvesti iz ognja, naslonjeni na kako deblo, streljali so dalje vrli dečki, dokler ni bila poslana zadnja kroglja iz verne puške v vrste neprijateljev. Večer se je storil, in ni se še zdelo nič določeno, ali samo zdelo se je tako, dan je bil odločen in sicer v korist kmetom. Pripoveda se, da je neki stari kmetič dne 27. majnika Hoferju ukazal, da ne sme prej prijeti sovražnika kakor 29. majnika. On je poslušal, starca ni videl nikdo več. Pobožno tirolsko ljudstvo misli še dandanes, da je bil „svetnik“, ker jim je tako dobro svetoval in res dober je bil ta nasvet. Mrak in lego mesta Inomost umno upotrebljajoč, pomaknil se je neprijatelj,

pustivši svoje predstraže na starih mestih, da bi prevaril Tirolce, ali po noči odšel je polk za polkom molčé, v največji tišini, topovna kolesa bila so s suknom ovita, konjska kopita s slamo, veseli, da so iz tega vražjega kotla pri Inomostu tako ušli, zapustili so Bavarci in Francozi na noč od 29. do 30. majnika Inomost, a ko se je razdanilo, šle so za njimi njihove predstraže.

V drugič bila je Tirolska osvobojena, v drugič so ukali Tirolci, in zopet moralo je dobrodušno, junaško ljudstvo biti hudo prevarjeno. Res razveselila se je cela Tirolska in ž njo vse, kar je v Nemčiji še po nemško mislilo in čutilo neizmerno, ko je prišla vest, da je nadvojvoda Karol pri Aspernu in Eslingu premagal Napoleona, o katerem so obče mislili, da ga nikdo ne premaga, ali vražji ukaz Fouchéa iz Pariza, ki se je glasil, naj bi se cesar Napoleon, ki cele tedne na otoku Loban brezposelno ležal, „neke noči v njegovi postelji zadavil in v vreči v Donavo vrgel, s tem bi bilo vse dobro,“ žalibog ni bil izpolnjen in 6. julija 1809. leta zmagal je Napoleon, katerega je hotel njegov minister Fouché dati umoriti, odločno pri Wagramu in dobil s to zmago gotovo prvenstvo zopet v Evropi.

Kakor medena rosa, pala je zmaga na veselje Tirolcev. Oni s početka niti niso hoteli verjeti, da Avstrijci niso nič storili po zmagi pri Aspernu in Eslingu; Tirolcem se je od kraja celó lagalo, da so Avstrijci zmagali pri Wagramu kakor pri Aspernu, ali ko so po cnajmskem premirji, v Tirolah bivše čete, akoprem nerade odšle, ko je maršal Lefebore, ki je bil v slabem spominu, od štirih strani, od severa, severovzhoda, severozahoda in od juga sem, ne manje nego 50.000 mož, proti tej nesrečni deželi, katero je nje cesar sam zapustil, poganjal; ko so se pripravljali Bavarci, Italijani, Francozi in renske zavezne čete, da bi deželo čisto opustošili, takrat je obupal tudi najhrabreji. Se-li je moglo, se-li je smelo upati braniti se s srečo proti takim množicam? Brez vsakega upora, ki bi le bil imena vreden, prišel je Lefebore dné 30. julija 1809 v Inomost. Neke neznatne ograje bilo je vse, kar so postavili četam na pot. Sedaj je bilo, tako je vsaj videti, celó živcem na vse bojne grozovitosti vajenega maršala francozkega preveč, počenjati zopet take gnjusobe, kakor takrat v Schwacu, poskusili so z blagostjo, in maršal je res dal naznanje, da se bo gotovo prizaneslo vsem Tirolcem, kateri bodo pokazali do 10ega

avgusta, da so pokorni in bodo oddali svoje orožje; pa kaj se je hotelo s tem reči, ako so za istega časa z maršalom nazaj vrnivši se bavarski uradniki naznanjali, da mora tirolska dežela za vso škodo, katera je nastala vsled ustaje, jamčiti? Sedaj je izgubil najhrabrejši na primer Speckbacher pogum. Samo v begu bi morda bila rešitev, vedno nove sovražne trume valile so se v nesrečno Tirolsko brez vsakega upora, suroveje nego kedaj so gospodarili bavarski uradniki, misleč da je vsak duh upora potrj — nad Tirolsko bil je mir pokopališča. Stotine in stotine najkrepkejših mladih mož so kroglje pobile, starcem, ki so se šli borit za svoj dom, tudi niso prizanašali; nobena hiša, nobena vas ni bila, ki ne bi imela objokovati žrtev, težkih žrtev gledé človeškega življenja, ne računajoč na imetek in premoženje! Kje bi še tu mogel v Tirolcih bivati duh upora. Spomini na Schwac bi zadostili, mislili so bavarski uradniki, vsako daljno misel na kako ustajo zavreti, ali oni so se zmotili popolnoma. Istina, da je kraljevala nad Tirolsko mirna tihota, bila je tihota pred nevihto. Ko so se vsi zdvojili, ali se je saj pokazalo, da hočejo zdvojiti, jeden ni zdvojil, to je bil krčmar na „pesku“ Andrej Hofer, višji poveljnik

Tirolske. Iz svoje hiše, v kateri je bil rojen, v kateri je dorasel, iz Pasajerske doline pobegol je Hofer, ko je šel sovražnik preko Brenera dol proti Stercingu v varno skrivališče, a iz njega v Lienz, tam je hotel videti kako so se vozlele stvari na Tirolskem. In videl je zvesti, vrli Hofer, da bi njemu njegovi dobri Tirolci še v tretjič pomagali, ostudno tuje gospodstvo stresti s svojih ram, on je vedel, da bi samo njegovo ime bilo dosti, zopet ustajo širiti od hriba do hriba, od doline do doline, in on se je za njo odločil. On je vedel kaj ga pričakuje, ako pride v roke svojim neprijateljem; on je vedel, da ga je maršal Lefebore bil propisal, ali njemu se je godilo, kakor tistemu Francozu, kateri je imel izvoliti smrt, ali pa obrniti hrbet domovini in ki je izvolil prvo tožno vzkliknivši: „More li kdo svojo domovino odnesti na svojih podplatih?“ Tudi Hofer mogel je samo živeti, ako je dihal tirolski zrak, zapregel je svoja mala kolesa in se peljal proti domovini. Na poti med Sv. Nepomukom in Unterwinklom so ga srečala kola, na katerih so sedeli avstrijski častniki, med njimi mož v lodnasti suknji, katerega je Hoferjevo dobro oko že od daleč prepoznalo. Bil je Speckbacher, kateri je dvomil,

da bi bila za Tirolsko še kaka pomoč in katerega so častniki silno prosili in zaklinjali, naj se jim pridruži, ali ko mu je Hofer zakričal: „Jože, kaj? ti tudi me hočeš zapustiti? Ne idi ž njimi, oni te peljejo v sramoto!“ Pograbilši svojo puško, skoči Speckbacher z voza, ne poslovivši se od častnikov, beži gologlav za Hoferjem, odločen, udariti še jedenkrat, in ako mora biti, tudi ž njim umreti. Na srečnem sta prišla oba mimo bavarskih in francozkih straž v ljubljeno Tirolsko, tudi Haspingerja našla sta dosti hitro v njegovem skrivališči, on je, katerega kot duhovnika ni nikdo izdal, povsod oznanjeval, Hofer je zopet v deželi, bodite pripravljeni, on vas bo zopet klical k orožju. In istina, blagost, s katero so spočetka tujci v Tirolski postopali, bila je le kratkotrajna; vse naredbe postale so tako strašno stroge, da so si Tirolci morali sami reči, tako ne more, tako ne sme ostati, bolje, da kot Avstrijci umrjemo, nego da bi Bavarci ostali. Cela Tirolska bila je enaka polnemu sodu smodnika, samo trebalo je še iskre, da bi v ta sod pala in smodnik bi se užgal. Dne 2. avgusta so krčmar pri „križi“ Martin Schenk iz Briksna, Peter Kemmeler, krčmar v Schabsu in Peter Mayer, krčmar v Mahri

pri Briksnu v krčmi pri „križu“, kakor nekdanj Švicarji na livadi „Rütli“, vzajemno prisegli bili, svojo ljubljeno deželo Tirolsko osvoboditi. Istega časa raznesel se je glas, da so na Brenerji strelci prijeli za orožje, Haspingerjev čas je prišel, on je prinesel to veselo vèst v Briksen in je blagoslovil za-vezo, katero so sklenili trije vrli možje, „v imenu svete Marije device in ljubih varuhov tirolske dežele“. Sedaj je poslal kapucinec v neki šuplini v Pasajerski dolini skriteму Hoferju gotovo poročilo, kake misli so pre-bivalci po celi deželi in ta sedaj ni več čakal za trenotek, da ne bi udaril. Od ne-vidljivih rok, kljubu najbrižnejši pazljivosti neprijateljev, ki so se zelo trudili, da bi ulovili jim sovražnega krčmarja na „pesku“, za katerega so znali, da je zopet v deželi, kateremu pa niso mogli na nikakoršen način priti na sled, bil je od hiše do hiše, od vasi do vasi nošen poziv na orožje, ki se je glasil tako - le: „Preljubeznjivi Tirolci, posebej zvestosrčni Pasajerci! Zavoljo Boga, vere in domovine hočemo se boriti — Vaše zvesto srce, Andrej Hofer, višji poveljnik pasajerski, sedaj kjer sem.“ Kje je bil, tega Tirolcem ni trebalo stoprav pozvedovati, to so že davno vedeli in da bo v tej uri, ko bo

nevarnost najhuje pritisnila pri njih, njegovo skrivališče bilo je znano stotini in stotini. ali njega izdati ne bi nobeden izmed njih mogel. Kakor da bi bili osvobojeni težke môre, začeli so prosteje dihati vsi, mladi in stari, veliki in mali, ko je bil dal Hofer znamenje k zopetni ustaji in nobeden ni niti minuto premišljeval, da ne bi prinesel zveste puške, katero je vedel dobro skriti sokolskim očem Bavarcev in Francozov, kroglje so lili, smodnika in krogelj še ni v Tirolski nikoli manjkalo, znamenja šla so zopet v deželo, tistim, katerim so jih poznali, vesela tistim, kateri jih niso poznali, skrivnostna prikazen, duhovniki so blagoslovljali na odhod pripravljene čete. Prej nego so Francozi in Bavarci najmanje gibanje opazili, bil je pasajerski krčmar na „pesku“, general „Barbone“ (bradati), kakor so ga Italijani zavaljo njegove dolge brade imenovali, že zopet na čelu več tisoč orožencev iz Pasajera, zvestega Merana in Algunda, na klancu Jaufen, kjer se je z Speckbacherjem s svojim zvestim „Jožkom“ združil. Od Ečave in Eisake prišla je Hoferju vèst, da jih ne bo manjkalo na dan, ko se bo delal račun s tujimi usiljenci in oni so bili pod vodstvom svojega rudečega kapucincea

„mož beseda“. Maršal Lefebore postal je strašansko jezen, ko mu je prišla prva vèst, da se je prokleta kmečko ljudstvo zopet osodilo boriti, zdelo se mu je, da je na svoj zadnji beg iz Inomosta čisto pozabil, in da mu je edina misel, da je od teh kmetov „bedasto“ njemu se ustavljati, ki je pokazal dovelj svojo moč v vojnah na Španjskem. „Kaj hočejo bedasti kmetje?“ psoval je še bahato dné 6. avgusta v Stercingu, kjer so nekđaj kmetje Bavarce pod polkovnikom Bärenklauom tako živo naklestili, „mislijo ti bedaki, da bodo se mogli protiviti moji moči?“ Bedasti kmetje, kakor jih je gospod maršal imenovati blagovolil, vedeli so dobro, kar so hoteli! Gospoda maršala spoditi iz dežele, bila je misel in namera vrlih kmetov in oni niso prej mirovali, dokler ni bila njih volja izpolnjena. Lefebore kanil je ustajo hitro zadušiti, napotil se je sam na čelu močne bavarske čete iz Inomosta proti sredini dežele. Svoje Francoze pustil je v Inomostu, za boj v tirolskih gorah jim ni jako bilo in niso tudi bili posebno za rabo, to so bili Bavarci posebno iz ĝoratih krajev, kateri so kakor Tirolci, bili v gorah doma mnogo boljši, oni so bili trpežnejši, in jih je bilo tudi mnogo lažje oskrbovati nego mehkužne

Francoze. Za dva dni kanil je maršal zopet biti v Inomostu, in on se o tem ni prevaril; že dné 11. avgusta bil je dancinški vojvoda, za kakoršnega je njega Napoleon naredil, zopet v Inomostu, kako? to bomo videli. Prvi, ki mu je pot nazaj v Inomost priporočil kot najpametneje, kar bi imel storiti, bil je naš stari znanec, kapucin Haspinger s svojo rudečo brado, katera mu je od tistega časa, kar je bil Inomost drugikrat vzel, vzrastla lepša, nego je bila poprej. Na Eisaki besnele so strašne bitke med maršalovimi četami in kmeti. Niti za korak niso se pomaknili junaki v lodnatih suknhah. Kjer jim ni narava sama dajala sredstev v roké, da bi zatrli neprijatelje, tam so si vrli kmetje pomagali z delom; preko prepada, krog katerega kraj bobnečega potoka Eisak drži cesta, naredili so umetni most iz kamenja, debel itd., ki so ga o pravem trenutku vzdignili in na od spodaj naskakajoče Bavarce spustili. Zmotano krvavo krdelo valilo se je na cesti in kogar ni umorilo od zgoraj padajoče kamenje, temu so pomagale tirolske kroglje na oni svet. Vrli Haspinger, katerega je Speckbacher zvesto podpiral, je Bavarce močno pritiskal, in ko se je moral vsled premoči preko mosta na Oberau nazaj

pomakniti, ga je dal zapaliti, da ga neprijatelj ni mogel brzo zasledovati, ali vendar ni mogel preprečiti, da se ne bi 800 Bavarcev postavilo v Oberau. To je bilo kapucincu baš prav; on je zasedoval malo vas Oberau, kjer je le malo hiš, ter prisilil stlačene Bavarce pravilno, podati se na milost in nemilost. Dné 6. avgusta prišel je maršal v uniformi prostega vojaka, da ne bi tirolskih strelcev preveč opozarjal na svojo osebo, s svojo četo konjeniki in topničarji v Stercing, kjer so kmetje že bili pripravljene na njegov sprejem. Pota bila so prekopani ali pregrajeni, da vsled tega ni bilo možno po njih hoditi, vsi mostovi bili so porušeni, a popravljanje trebalo je preveč časa, za vsakim drevesom je počilo, vsak grm, vsak grmiček zdel se je oživljen; z bregov, s skal pošiljali so kmetje svoje vedno dobro pogajajoče kroglice v maršalove vrste; on je moral po kratkem potovanji po tej poti nazaj preko Stercinga. Med tem prišel je tudi Hofer dné 7. avgusta po svoji navadni poti jaufenskega klanca s hrabrimi pasajerskimi strelci na pomoč in še je zedinil s Speckbacherjem. Sedaj je maršal videl, da ste obe strani njegove čete v nevarnosti in je zastonj poskusil, rudečega kapucina premagati. Vsak

korak naprej, ki so si ga čete morale danes s potoki krvi priboriti, morale so drugi dan zopet zapustiti. „Prokleta ta dežela,“ zakričal je maršal, kateremu je pretila osoda generala Bissona pri Wiltai. „niti na Španskem nisem kaj takega našel!“ Ja, „bedasti kmetje, ki so se hoteli protiviti njegovi moči,“ bili so tako drzni, da so dné 13. avgusta pod njihovimi izkušenimi vodjami, Hoferjem, Speckbacherjem in Haspingerjem z gore Isel napali maršalove čete, in sicer s tako silo in s tako dobrim uspehom, da Lefebore niti ni mislil, da bi mogli iti naprej. Ob 2. uri v jutro je Haspinger pel sv. mašo in blagoslovil Tirolce k bitvi za cesarja in domovino, a ob 6. uri začeli so napad, ki je bil stoprav ob 11. uri končan. V zdvojenji poganjal je maršal svoje čete proti višinam, katere so Bavarci zaseli, devetkrat je naskočil, vedno z enako slabim uspehom; pri njegovih četah, posebno pri topničarjih začelo je manjkati streliva; to prikazen pozdravili so kmetje z veselim ukanjem, njim ni manjkalo smodnika in krogelj; žene, starčki, otroci, dečki in deklice prinašali so jim vsega, ko so kroglje najbolj žvižgale, tudi okrepčala so dobivali Tirolci, med tem ko bi Bavarci, Saksi in Francozi v vročem

solncu meseca avgusta skoro onemogli. Pomanjkanje streliva, hrane in neizmerne zgube vojakov — ne manje kakor 1600 ranjencev prišlo je Tirolcem v roke — to je na večer dné 13. avgusta Lefeborea prepričalo, da more svojo rešitev edino še najti v povratku; proti 6. uri zvečer potegnil je svoje čete po malem nazaj proti Inomostu, iz katerega je šel svest si gotove zmage dné 6. avgusta.

Pobožni Hofer to videvši, je pokleknil in ž njim njegove čete; rudeči kapucin, črn od dima in smodnika, blagoslovil je klečeče, in pobožno z vročo zahvalo za današnjo zmago slišalo se je iz stotin in stotin ust vrlih Tirolcev: „Pozdravljena bodi Marija!“ Bili so ti pobožni molilci isti ljudje, kateri so se pred četrť ure, kakor divje zveri vrgli na vrste Bavarcev ter jih s krogljami in kopiti mnogo pobili? Da, bili so isti ljudje. Bili so ljudje, katerim je surovo ravnanje pritisnilo puško v roke, ljudje, kateri niso hoteli, da bi jih cesar Napoleon podaril kakor čedo krav, kateri se niso hoteli odtrgati od svoje stare vladne hiše, kateri so, ko je ležala Nemčija v največji sramoti in ponižnosti, dokazali strmeči Evropi, da, ako so tudi nemški knezi pred vsemožnim Bonaparteom v prah poklekovali, jeden nemški

rod, nemški od pet do glave, ni bil pripraven, da bi kdo na njega položil nevredni jarem. O, ko bi knezi, ko bi drugi nemški rodovi takrat sledili primeru hrabrih Tirolcev! koliko krvi, koliko béd in nevolj bi prihranila cela Evropa! Res je stari Blücher opominal, rekši: „Bolje častna smrt nego robstvo,“ ali le malo jih je bilo, ki so ga poslušali. Tirolcem ni trebalo takih opominov, to je bilo s plamenim pismom zapisano v njihova srca, tedaj naklon vrlim, priprostim kmetom, oni so storili, kar so drugi zamudili.

Dné 15. avgusta prišel je krčmar na „pesku“ iz Pasajerja slavnostno v Inomost in veliko je bilo veselje vseh. Pri Wiltai, kjer so se Tirolci jedenkrat že tako hrabro borili, pel je veliko sv. mašo prelat Marko Egle pl. Wihtau v frančiškanski cerkvi in je obesil Hoferju, ki je klečal na blazini iz rudečega boržuna, njemu od cesarja Franca podarjeno zlato verižico in kolajno na prsi. Bilo je dné 4. oktobra, ko je že zopet bilo za Tirolsko zeló slabo. — Med tem časom pa, od 15. avgusta do 4. oktobra je pridni, vrli Andrej Hofer kot „višji poveljnik Tirolske“ zvesto vladal, in istina, ceneje ni še bila nobena vlada, ceneji nobeden namestnik, kakor takrat vrli krčmar na „pesku“.

Hormayer od katerega smo že večkrat slišali, govori o tem: „Kako brez vsakega primera izvrševal je Andrej svojo vladarsko dolžnost! Svoje vino si je dal z doma prinesiti, a v ostalem je on stal gledé hrane deželo vsak dan 45 novčičev!“ Pomena vreden je razglas, katerega je dal Hofer 25. avgusta 1809, glasi se tako-le:

„Mnogi moji dobri sobojniki in branitelji dežele so se jezili, da ženske različnih stanov svoje prsi premalo ali s preredkim platnom pokrivajo in tem načinom dajejo povod grešnemu draženju, kar se mora zameriti Bogu in vsakemu kristjanu. Upa se, da bodo se poboljšale, ako hočejo da bo Bog kaznen od njih odvrnil, drugače bodo same sebi imele pripisati, ako bodo na neljubeznivi način z blatom pokrite.“

Lepo in dobro ponašanje je on mnogo čislal, posebno na to je gledal, da so vsi imeli v časti običaje, ki jih je pripisovala njegova sveta vera. „Ste z menoj jedli, morete tudi z menoj moliti,“ rekel je navadno, ako so uradniki, kateri so v verskih rečeh imeli drugačne misli, hoteli se po jedi pri Hoferji navadnim molitvam, rožnemu vencu

ali duhovni pesni odtegniti. V ostalem bilo je v njegovem gospodarstvu vse veselo, in kakor smo videli, po ceni.

Pasajerski strelci stražili so na stopnicah in v hodnikih. V njegovi sobi, kjer je sprejemal obiskovalce in prosilce, delal je Hofer s svojimi uradniki navadno oblečen, kmetje so prihajali in odhajali, kedaj in kakor so hoteli. Pri jedi, h kateri je „višji poveljnik Tirolske“ navadno tudi straže vabil, bilo je skoro vsigdar „kislo zelje s cmoki“; pelo se je, žvižgalo, kadilo in pilo Hoferjevo lastno vino, ki je bilo v velikem sodu poleg postelje. Po končanem kosilu peli so navadno kako bojno pesem.

V upravo sodništva Hofer ni segal, kar je bilo pametno, njemu je bilo jasno, da on v rečeh, katerih ne umeje, nima kaj govoriti, nasprotno se je bolje ogledoval na druge vrste uprave, tako je na primer vse srebro, ki je bilo v livarnici pri Brikslegu skovati dal v peneznice, katere se še danes zeló čislajo. Penezi imajo kot udarek tirolskega orla in okoli njega je napis: „poknežena grofija Tirolska“. Žalibog bila je Hoferjeva delavnost le kratka, ni v vsem dalje trajala kakor šest tednov. Dné 14. oktobra bil je v istini sklenjen mir na Dunaju

in tu se je zgodilo nekaj neverjetnega, Tirolsko, zvesto Tirolsko zapustil je nje lastni cesar, Tirolska je ostala bavarska. Prvi, ki je to izvedel, bil je Speckbacher. On je hotel ustajo proti ostudnim tujcem prenesti tudi na Solnogradsko, ali ni tam bil od ljudstva tako sprejet, kakor si je bil mislil. Pri Traunsteinu ga je neki višji bavarski častnik dal k sebi pozvati, to je bil polkovnik pl. Eppler, da bi se ž njim pogovarjal, obetal mu je denarje in visoke časti, ako bi zapustil zadeve v Tirolski in hotel stopiti v bavarsko službo. Bavarec bi si lahko prihranil ta trud, Speckbacher da bi izdal svojo domovino! Ali pri tej priložnosti bil je vrli mož tudi izvedel o nesrečnem miru in poslal takoj k Hoferju svojega sela, da bi mu javil to nesrečo. Dva dni pozneje bil je Speckbacher napaden od Bavarcev, katerih je bilo precejšnje število, z veliko težavo se mu je posrečilo, ker je že bil Bavarcem v rokah, uiti in odbežati. Ž njim je bilo še kakih 80 mož. Žalibog ostal je njegov otrok, njegov ljubi Andrejček v sili Bavarcev, ki so živega poslali v Monakovo, kjer ga je dal kralj v neki zavod. Bil je hudo v Tirolski. Od juga in severa silil je neprijatelj zopet v deželo; Hofer, kateri

je slišavši Speckbacherjevo poročilo nezaupno z glavo zmajal in rekel: „To ne more biti, to ni istina!“ je po nesreči, katera se je Speckbacherju prigodila pri Meleku, bil vendar do čistega prepričan, da je Tirolska zapuščena, in da je sedaj veljalo oteti, kar se je sploh moglo oteti. In res, ko bi Hofer ubogal svojega prijatelja Speckbacherja, ne bi Bavarci prišli zopet tako lahko v Inomost. Ali bodi si, da je Hofer zaupal sreči, katera mu je bila vsikdar pri njegovi ljubi gori Isel zvesta, da si je on zato izvolil ta prostor, da bi prišedše Bavarce sprejel po svoji navadi, bodi-si, da je preveč sledil svetu župnika Donaya iz Šlandersa, o katerem so mnogi trdili, da je on in nikdo drugi izdal Hoferja Francozom, ali to se ne da dokazati, dosti, Hofer na svojo nesrečo ni privolil v Speckbacherjev izvrstni nasvet. Speckbacher je želel poslužiti se starega poskušenegega sredstva; mostove požgati, pota prekopati, ograje narediti in najprej bi se to moralo storiti pri mesteci Hall. Milenski hrib dal bi se z ograjami spremeniti v naravno trdnjavo, na mostu pri Voldernu hotel je Speckbacher sam dajati Bavarcem kruh iz Meleka, ali Hofer ni privolil v ta pametni in pravi načrt, kateri brez dvombe,

ako bi Bavarcem za hrbtom storila črna vojska svojo dolžnost, vodil zopet do podaje, kakor pri Wiltai, ali pa k brzemu povratku. Hofer hotel se je bítí na gori Isel. Korak za korakom bil je Speckbacher s svojimi hrabrimi strelci od premoči nazaj potisnen; dné 23. oktobra šli so Bavarci, se vé da po precejšnjih zgubah, zopet v izpraznjeni Inomost. Ali Speckbacher ni izgubil poguma; on je izvedel, da jeden, kakih sto mož broječ, neprijateljski oddelek ide proti Rinnu in da se tam v njegovi hiši ne bo praznovalo, mu je bilo jasno. On je torej tekel s krdelom, katero je v naglici zbral, v Rinn in je baš prav prišel, da je Bavarce prepodil, ko so hoteli njegove svinje iz hlevov potegniti in klati. Dné 29. oktobra zapodil je celi bavarski bataljon na gori Kemm, pri kateri priložnosti je bil dvakrat ranjen, ker je šel presmelo med neprijatelje. Dné 1. novembra napali so Bavarci goro Isel in so že prišli do ograj, ko je Speckbacher s svojimi ljudmi prišel baš o pravem času in jih pregnal. Hofer, ne dá se zamolčati, te dni ni kazal take hrabrosti kakor poprej, njegov up na rešitev Tirolske bil je zeló pretresen vsled nekega lastoročnega pisma nadvojvode Ivana avstrijskega, v katerem mu ta naznanja s

kratkimi besedami, da je mir sklenen in Hofer nima iz Dunaja nič več upati. — Kaj storiti? — kolikokrat je slišal pokati zveste tirolske puške, mu je vedno bilo zopet v mislih, da bi se slednjič vendar moglo obrniti na bolje, ali v trenutku moral se je iznebiti te nade, samo jedno je preostalo, namreč bojevanje popustiti in se podvreči. A komu? Bavarcem? Nikoli, raje umreti! Tako je vsled nasveta Donayevega, o katerem smo že slišali, odločil poslati dva poslanca v tabor podkralja Evgena, ki je bil v Beljaku, da bi ponudila podložnost Tirolske Franciji. Kako ostudni so morali biti Bavarci v Tirolski, kako so oni morali delati, da bi nemški rod imel raje tujca nego Nemca za vladarja! Ob istem času poslal je generalu Drouetu v Inomost pismo, v katerem mu je naznanil, da je straže po celi Tirolski nazaj poklical in jim ukazal vrniti se domov. Podpisal se je v tem pismu: „bivši višji poveljnik Tirolske.“ Resnica, da Hofer ta čas, kakor sam priznava, ni bil več višji poveljnik v Tirolski; vsa pisma, katera je od sedaj podpisoval, imajo sicer njegovo ime, ali pisal jih je duhovnik Donay, katerega je bil poslal Hofer z majorom Siebererjem v Beljak. Podkralj, vitežka, vedno na blagost

sklonjena oseba, sprejel je poslanca na najbolji način, jima zagotovivši, da bo vse, kar mu je možno, storil, da izprosi tirolski deželi in njenim prebivalcem, katerih hrabrost je nad vse hvalil, popolnoma pomiloščenje in obljubil vodjam ustaje spraviti 24 potnih listkov, s katerim lahko vsak, ki misli, da ne more več bivati pod bavarsko vlado, more Tirolsko zapustiti in se obrniti, kamor ga je volja. Nalašč je podkralj želel, da bi se Hofer poslužil takega potnega lista in šel na Dunaj, kjer bi narodni tirolski junak moral biti gotovo sijajno sprejet. Plemeniti, vrli podkralj poznal je dovolj svojega očma Napoleona in njegovo korsiško naravo in je toraj mislil, da Hofer k ljubu obljubljenemu pomiloščenju ne bo nikoli več varen v Tirolski, žalibog Hofer ni poslušal tega dobrega nasveta. Ko sta prišla njegova poslanca nazaj iz Beljaka, poslal je Tirolcem ta-le, od Donaya sestavljeni razglas:

„Bratje! Proti Napoleonovi nepremagljivi moči se mi ne moremo bojevati. Od Avstrije čisto zapuščeni bi se predali sami neizmerni nevolji. Jaz vam od sedaj ne morem več zapovedovati kakor tudi ne morem jamčiti za daljno nesrečo in neizogibljiva pogorišča. Neka višja moč vodi

Napoleonove korake — zmage in državni prevrati izhajajo iz nepremeljivih načrtov božje previdnosti. Mi se ne smemo dalje temu protiviti. Nobeden pameten človek ne misli plavati po vodi. Mi se hočemo z udanostjo v božjo voljo dalnje brambe iz neba, z bratovsko ljubeznijo in pospešno podvrženostjo Napoleonove velikodušnosti in njegove najvišje milosti vredne storiti. Vsled gotovih poročil je kraljevska bavarska vojska do Steinacha (kako daleč v gornji Inski dolini ne vem), cesarska francoska vojska tudi že gotovo preko Botzena na planine Ritten in skoz Pustersko dolino prišla v treh oddelkih. Kakor tudi mene boli srce, da vam moram poslati ta razglas, tako se vendar čutim zeló potolaženega, da sem se s tem iznebil dolžnosti, h katere izpolnitvi mi je Njegova milost, knezoškof v Briksenu tudi opomnil. Vsled dane obljube njegove prevzvišenosti gospoda generala Ruske, nas bodo vojaki tem hitreje zapustili čim hitreje se podvržemo.

Stercing, dné 8. novembra 1809.

Andrej Hofer.“

Ali kakor se je že dostikrat kazalo v življenju, bil je Hofer še svojemu ljudstvu

gospod, se da tistemu, katero je bilo pametneje, ali ni nekim prenapetim kričačem in podpihovalcem, kateri so pod njim vodili manja krdela. Tu je bil nek človek, z imenom Kolb, ki se je obnašal kakor zblaznel, ter je pozival vsakega proti zadnjim naporom onemoglih neprijateljev, preteč njim s smrtjo. Bilo bi smeha vredno, ko ne bi toliko vrlih in hrabrih Tirolcev stalo življenja, in ko ne bi kukavec pri prvem francozkem napadu na njegovo krdelo strahopetno in nečastno utekel ter pobegnil na avstrijsko zemljo. Njegovo krdelo se je branilo kakor levi, ko je ubogi revež prinesel v varnost svoj ničvredni život; pri Gaisi so naredili pregraje, od koder so vznemirovali francozko konjenišstvo in peštvo, ali konečno morali so se vrniti proti Uttenheimu v Pusterski dolini nazaj, dosegli so pa vendar toliko s svojo silno hrabrostjo, da jim je francozki general obljubil ustaviti vsako neprijateljstvo, ako tudi oni obljubijo, da bodo se mirno razšli. To se je tudi zgodilo. Res so se branili, podpihani od ničvrednega Kolba, dné 6. novembra še razni oddelki Tirolcev pri in v špili kraj Mühlbacha pod Petrom Mayerjem v zdvojenju, napad za napadom so odbili, zastonj, premoč je bila prevelika. Škoda vsakega človeka, ki

je bil žrtva Kolbovega neumnega poziva, naj se upor nadaljuje. Tudi doli v Ečavi branila so se nekatera krdela, se ve da s takim uspehom, kakor ona v Pusterski dolini. Mesto Botzen palo je v roke neprijateljem in tako je bila tudi tukaj ustaja zatrta. Čete za četami valile so se v nesrečno Tirolsko, ki je bila že čisto pri kraji. Med tem je sedel Hofer zeló žalosten, da je on zastonj branil ustajo, in da je toliko vrlih mož za nič palo v Pasajerski dolini. Kakor so nekđaj Judi pri vodah kraj Babilona sedeli in obžalovali minolo krasoto svoje domovine, tako je žaloval sedaj prej sila pogumni Hofer, dvoječ, da bi svoji dragi domovini mogel kaj pomoči. Je-li mislil na to koliko tisoč vrlih strelcev vzdignilo se je na njegov poklic meseca majnika kakor jeden mož, in kako je bilo sedaj vse, vse izgubljeno?

Bilo je nekega večera, ko je sedel baš s svojim pomočnikom, ali kakor ga je on imenoval, pisarjem Dönningerjem v velikih skrbah v svoji sobi, ko so se vrata odprla in je prišel neki kmet, z obešeno puško preko ram, vstopil k Hoferju in položivši mu roko na ramo rekel: „No kako je, Andrejček? Tri tisoč Francozov pride preko Jaufena. Kaj se naj ž njimi zgodi? Hočeš

kaj storiti ali ne? In ako nočeš nič storiti, potem je moja puška tako dobra za-te, kakor za kakega Francoza. Ti si počel, ti tudi končaj!“ Sedaj je skočil krčmar na „pesku“ kvišku, kakor da bi ga pičil sršen. On da bi ostavil svoje Pasajerce, ako so oni odločni, boriti se, svojo deželo Tirolsko zapustil, ako se ni sama zapustila? Ni morda bilo možno, da je vest o dunajskem miru konečno bilo samo rokovnaštvo, in mogel bi tudi biti list nadvojvode Ivana kriv, in zakaj ne bi on, ki je trikrat osvobodil neprijatelja svojo deželo, nje ne bi mogel tudi štirikrat osvoboditi? Njegove oči so se lesketale, ko je v nesrečni uri rekel svojemu pisarju: „Daj Dönninger, napravi razglas.“ On se tako-le glasi:

Ker so nastale neke zmešnjave, vsled katerih sem vam jaz podpisani ukazal odložiti orožje, kar je pa vse nastalo zbog nekih mož in sicer duhovnikov, o katerih sem si mislil, da so mi prijatelji, pa sem se o njih zmotil, vidim se kljubu temu primoranega — ker niso hoteli ni mladi ni stari, da ne bi prijeli za orožje — vam najljubljenejši sobratje, oznaniti, da je vse v celem Pasajeru na nogah in da so včeraj 14. novembra topli neprijatelja, kakor so

hoteli. Vi vidite tedaj, da je vse pripravljeno — primite z nami za orožje — borite se z nami kot bratje, kajti ako se predamo neprijateljem, boste videli, da v 14 dneh ne bo v celi Tirolski mladih ljudi, da bodo konečno naše božje hiše, stariši in samostani kakor tudi naše vera uničeni in nam z neprijatelji vred pripravljena večna poguba. Borite se tedaj bratovsko po primeri drugih krajev, ne verujte nikomur, razun ako imate moj podpis in potem se hočem z vami bratovsko boriti in ne pozabiti, da sem vaš oče.

Pasajer na „pesku“, 15. novembra 1809.

To sem se zavezal, vam v kratkem oznaniti, ako se nečem sam predati kot žrtev mojim lastnim ljudem, kar bi tudi imeli vi upati od mojih ljudij, ako bi brezposelni bili in nič več pripravnih storiti za Boga in domovino. A še večja odgovornost in kazen čaka tistega, kateri bi delal ovire. Ker sem svoj pečat pozabil doma, je tukajšnji poslanec priča, da je to res moj lastnoročni podpis.

Vaš pravi Andrej Hofer na „pesku“
pri Pasajeru.

Hej, kako je sedaj vse šlo proti Francozom. General Ruska, ki je pridrl v Pasa-jersko dolino, bil je od kmetov v Meran nazaj potisnen in v mesto vržen in ono samo po noči s naskokom vzeto, pri Terlanu, pri Sv. Lenartu zmagali so Tirolci, tukaj se je moralo podati 1200 mož, ali kaj je pomagalo? Premoč je bila prevelika! Bataljon za bataljonom, brigada za brigado poganjali so francozki generali, kateri so imeli najod-ločnejšo zapoved ustajo na vsak način zadu-šiti, preko Jaufena v Pasarjevo dolino, in ko je 23. novembra general Barbon z novimi 5000 mož šel preko Jaufena, takrat je izgubil najhrabreji, tudi Hofer pogum. Sedaj, to so pač res uvideli, bil bi daljni upor velika brezumnost, samo še beg mogel bi rešiti. Hofer se je vrnil v svojo hišo. Top od strahu in groze bil je videti stoječ v gornjem po-slopji svoje hiše, ko je šla sovražna četa za četo preko Jaufena. „So-li to morda sami Francozi?“ obrnil se je k Dönningerju, in ko jo bila tema, je pridejal: „Pojdi pisar in ogleduj!“ Konju sta povezala kopita, ali že za kratek čas prišel je Dönninger nazaj, ne daleč proč naletel je na neprijateljske straže, in ko se na njihov klic ni oglasil, je nekdo nanj ustrelil, ali ga na srečo ni

zadel. Sedaj ni bilo mogoče dalje časa v hiši ostati.

S ženo in otrokom je pebegnil v neko staro zapuščeno bajto. Morali so iti po velikem snegu, spremljal jih je zvesti Dönniger, ali že drugi dan tekli so begunci dalje, v Brandach. Tam je imel Hofer posestvo in tu je bil najprej v varnosti. Tudi ostali prebivalci od Sv. Lenarta so pobegnili, ali večina se jih je vrnila, ko so videli, da so se Francozi sedaj izjemno čedno obnašali, nazaj v njihove zapuščene hiše. Na nesrečo ni Hofer nič o tem zvedel, da je Francozki višji poveljnik Baraguay d' Hilliers, dal svojo pošteno besedo, katera mu je obljubila sigurno spremstvo in ga pozval v Meran, da bi se ž njim o tem posvetoval, kaj bi bilo potrebno, da bi se Tirolska popolnoma pomirila in da bi vsi prebivalci položili orožje.

Hofer uvidivši, da v Brandachu ne more dolgo ostati, šel je globlje v gore, ko je prej še dal poslati Francozom pismo, da jih več neče vznemirjati, zajedno pa je nespametno pristavil, da si pridrži tri dni časa za premišljevanje gledé njegovih daljnih odločkov. Ko bi on samo mesto tega za sé in za svojo obitelj zahteval potni list v Avstrijo. Ako mu ga ne bi dali, bil bi mu pot za

beg še vedno odprt; tako so pa morali Francozi, in to po pravici, misliti, da Hofer s svojimi obljubami, da jih ne bo več vznemiraval, ne misli resno. Svojo ženo in deco poslal je v pastirsko bajto, ki je bila lastnina njegovega tasta. Nek zvest hlapec jih je tjà spremljal. Čutil je, da njegova obitelj pri njem ni tako varna kakor tam gori, on sam je šel s svojim pobočnikom še globlje med gore v neko bajto. Bilo je ubožno stanovanje, v katerem je bivši „višji poveljnik Tirolske“ sedaj nekoliko tednov imel svoj dom; dve kopanji bili ste postelji, par pancev bilo je vse pohištvo, špranje sta z mahom zamašila.

Na veliko veselje našla sta ondi nekoliko nabitih pušek, tam je tudi bilo smodnika in krogelj, tako bi mogla saj odbiti nenadni napad. Živeža jima ni manjkalo, Hoferjev velik prijatelj „Pfandlerbauer“ pošiljal je z dvema zanesljivima hlapcema, česar sta potrebovala za življenje v obili meri, in je povsod v dolini raznesel glas, da je gotovo izvedel, da je Hofer prišel srčno preko meje in da se mu na Dunaji že dolgo dobro godi, med tem ko ga Francozi vedno še v Tirolski iščejo, se ve da zastonj, kar je od njih prav bedasto. In da bi Hoferja zavaroval

za vsak slučaj, da ga ne bi zasačila kaka francozka četa nenadoma, uravnal je vrli mož varovalno stražo. V Salthausu bili so štiri Tirolci noč in dan na straži, ki bi, ako bi se Francozi bližali, mu po stranski poti lahko navestili bližajočo se nevarnost. Tako je bival Hofer že več tednov v svoji samotni bajti in ker še do sedaj ni bil nikoli najmanje vznemirjen, je že mislil, da so Francozi nehali ga iskati. Ali vendar ni bilo tako. Nekdo, morebiti Donnay, je raznesel glas, da se Hofer vendar skriva na snežniku, in general La Fait odpravil se je takoj, da bi Hoferja vjel. Z precejšno četo podal se je v megleni noči na pot, ali sedaj je prišla Hoferjevi obitelji, ki je, kakor vemo v oni pastirski bajti, narava na pomoč. Neke plazovine, ki so proti Francozom prihrumevši jih s seboj pograbile, bile so uzrok, da so se Francozi takoj obrnili, ali Hoferjeva žena ni se čutila več sigurno in je bežala s svojimi otroki k svojemu možu. Zakaj Hofer, ko je bil zopet zjedinjen s svojo obitelji, sedaj ni pobegnil, sedaj ko je bil baš najprikladnejši trenotek, ker Francozi ne bi se gotovo več radi tako hitro spoznavali s plazovinami. On je ostal — na svojo nesrečo.

Dné 23. januvarija 1810 bil je prišel nek Franc Raffel, pravi lopov, ki je kot tihotapec bil znan in za vse sposoben, morebiti po nekem svojih tihotapnih potov v bližino Hoferjeve bajte in ga je videl pred njo stati. Hofer, ko je videl, da je sedaj njegovo skrivališče najdeno, zaklinjal je Raffela pri vsem, kar mu je bilo sveto, da ga ne bi izdal in mu je stisnil dve križevači v roko, rekši: „Pij na moje zdravje.“ In ta Juda Iškariot, ki je že bil odločen Hoferja izdati Francozom, saj je bilo stavljeno na njegovo glavo 10.000 gld., vzel je od krčmarja na „pesku“ denarje, svečano obljubivši, da ne bo ničesar o tem povedal, kaj je videl. Ako bi bil Hofer le malo premislil, moral bi si takoj, ko se je ta lopov oddaljil, reči, da temu ni verjeti, in da je za-nj in za njegove le hitri beg rešilen. Ali on je ostal v nesrečni zaslepljenosti. V noči 26. januvarija plezal je oddelek francozke vojske po strminah k Hoferjevi bajti, stražarji v Salthausu so se iste noči na nesrečo opijanili. Ko je krčmar opazil Francoze, bilo je že prepozno Hoferja opomeniti. V jutro 27. januvarija trkali so Francozi s puškami na bajtina vrata. Hofer je vedel, kaj to pomeni. Srčno stopivši v mrzlo noč je glasno

vprašal: „Kdo govori nemški?“ „Jaz!“ odgovoril je stotnik. „Jaz sem Andrej Hofer in se vam predam, delajte z menoj, kar hočete, ali čuvajte mojo ženo in otroka,“ nadaljeval je krčmar na „pesku“. To bi lahko baš tako dobro rekel tigru, uspeh bi ostal isti. Nečloveško so ravnali z ujetniki. Tepli so uboge ljudi, da je bila groza, celo Hoferjeva žena bila je zvezana in da bi še povečali svojo grozovitost, poskuble so te zveri, katere so tolikokrat bežale pred generalom „Barbone“, ako so jih tudi težke izgube, katere jim je bil pouzročeval, razkačile, vendar ne bi smeli nikoli pozabiti, kako lepo je krčmar na „pesku“ vedno ravnal s svojimi ujetniki, te zveri rečemo mi, poskuble so ubogemu možu, ki ni imel nikake brambe, skoro vso njegovo lepo brado, da mu je tekla kri, dokler ni v hudem mrazu smrznila.

Stanovitno sta pretrpela Hofer in Döninger to strašno ravnanje ž njima, ko sta pa videla, da so tudi s Hoferjevo ženo in z njegovim sinom baš tako grdo ravnali, kakor ž njima, hotelo je močnemu možu počiti srce. Osem tednov ležal je Hofer v svojem skrivališči, sedaj je moral iti v dolino — smrti nasproti — to je vedel, najprej v

Meran. Francozi, kateri se radi imenujejo vitežki narod, bili so dosti brezsrarni, da so svoje ujetnike, med njimi ženo in otroka, kakor Bog vé kako veliko čudo vlekli z godbo po mestnih ulicah. Ali ako so tem kanili, vzbudilo pozornost prebivalcev, jim se je to slabo posrečilo. Ko so ljudje jedva videli in prepoznali nesrečnike, bežali so vsi v svoje hiše in jih trdno zaklenili. Francozi ne bi smeli videti, kako grozna bolečina se je polastila Tirolcev, ko so to ugledali.

V Meranu bil je Hofer prvič zaslišán. On je odkrito priznal, da je ustajo načrtal in vodil, da je to storil na naročiti ukaz svojega cesarja Franca, tega mu ni mogel braniti nobeden človek, on je izvrševal do sklenjenega mirú svojo dolžnost, in ako je po sklenjenem mirú prijel še jedenkrat za orožje in se postavil Tirolcem na čelo, to ni bila njegova lastna svobodna volja, temveč njegovi rojaki so ga, preteč mu s smrtjo, k temu prisilili. — Kakor najhujši zločinec, in to je tudi bil po misli Francozov, saj se je on sam predrznil protiviti mogočnemu cesarju Napoleonu — na nohah in rokah s težkimi verigami. Bil je pripeljan v Botzen, kjer se je moral ločiti od žene in otroka, katera sta kot nekrivca smela iti nazaj k svetemu

Lenartu. Neizmerna je bila žalost žene in otroka, Hofer sam je bil zaveden, opominjal je oba, naj se udata v njuno usodo, on sam je že davno vedel, kaj je njega čakalo. Iz Botzena bil je z Dönningerjem v Mantovo pripeljan, kjer je bilo že mnogo ujetnikov v vojski.

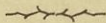
Od 5. februvarija do 19. bil je Hofer s svojim zvestim Dönningerjem, ki je vsled težavnega potovanja težko zbolel, vkup v eni kasemati (obok pod nasipom kake trdnjave, ki mu niti bombe ne morejo škodovati); tega dne odvedli so Hoferja, da bi ga postavili pred bojni sòd. Ta bojni sòd bil je sramotna komedija, ker prvič ni bil prvi uzrok, ki so ga navajali, merodajen, Hofer ni, kakor se je trdilo, ustal proti Francozom, temveč proti Bavarcem, in potem, ko je 12. novembra 1809. leta prijel zopet za orožje, ni tega storil z drage volje, temveč, kakor je že v Meranu rekel, samo zbog tega, ker so mu njegovi lastni rojaki, ako bi se upiral, pretili s smrtjo. Ali kaj bi to moglo vse pomagati. Poslanica cesarja Napoleona je ni pet ni šest bojnemu sodu ukazala, Andreja Hoferja obsoditi na smrt in ga v 24 urah ustreliti. Ali na čast nekaterim francozkim častnikom bodi rečeno, niso vsi

poslušali tega ukaza, oni so zahtevali, da bi Hofer, kakor drugi ujetniki, bil dalje časa zaprt, žalibog so ostali v manjšini. V noči od 19. na 20. bil je Hofer obsojen na smrt, ob 11. uri moral bi umreti.

Hofer poslušal je obsodbo zavedno in mirno. On je prosil, da bi se mu dovolilo, svojemu ljubemu Dönningerju nekaj denarja in nekaj vrstic poslati, v katerih je prosil, naj vzame to malo, kar še ima in naj za-nj moli. To se mu je dovolilo, nasprotno mu je bila prošnja, da bi še smel svoje, v ječi bivajoče, rojake jedenkrat videti, naravnost odbita. Dönningerjevo zdvojenje, ko je sprejel Hoferjeve vrstice, bilo je brezmejno, on si je pulil lase in neprestano kričal: „Pustite me ž njim umreti“. Med tem je Hofer svojemu svaku Pücklerju v Neumarktu pisal zadnje pismo, v katerem jemlje od žene in otrok in vseh njegovih ljubih slovo, in katero se končuje s temi ginljivo lepimi besedami: „Z Bogom, nečimurni svet, tako lahko se mi zdi umreti, da mi niso nikoli oči mokre, pisano ob 5. uri zjutraj in ob 11. grem s pomočjo vseh svetnikov k Bogu. Tvoj v življenju ljubljeni Hofer na „pesku“ v Pasajeru v imenu volje Gospodove bom se jaz tudi podal na potovanje, z Bogom.“

Ob tri četrt na deset rožljalo je na hodniku pred Hoferjevo ječo orožje grenadirjev, ki so bili določeni ustreliti vrlega moža. Trdno in ravno, kakor se hrabri zmirom kaže, z rožami nakinčenim razpelom v roki, stopil je mož iz dežele Tirolske, spremljan od svojega spovednika, prošta Manifestia, iz ječe. Stopivši pred njo, dal je proštu 500 bankovcev, proseč, naj to zadnjo svoto dá njegovim ubogim ujetim rojakom in naj jim reče, da bi molili za mir njegove duše. Ko je Hofer korakal skoz „Porto Molino“, molili so mu ujetniki skoz omrežje razpete roke nasproti, tisti, ki so se smeli prosto gibati, so pokleknili in ga prosili plakaje blagoslova. Na nasipu „Porta Ceresa“ naredil je grenadirski bataljon četverokot, trdnih korakov stopil je Andrej Hofer v sredino, pozdravil na desno in levo vojake, poklekniti ni hotel, tako si tudi ni dal oči zavezati. Zadnjo dvajsetico, katera je bila še kovana pod njegovo vlado, dal je vršitev vodečemu korporalu, „merite dobro“, je rekel k grenadirjem, še malo molil in s krepkim glasom, ko nekdanj na gori Isel, zapovedal je krčmar na „pesku“: „Ustrelite!“ — Ali na prvih 6 strelav je padel on samo na kolena, tudi drugih 6 strelav ni moglo usmrtiti sila

krepkega moža, iz milosrčnosti nastavil mu je tisti korporal, kateremu je podaril dvajsetico, cev pred čelo, in je rešil nesrečnika dalnje muke. „Kakor kristijanski junak šel je k smrti, kakor hrabri mučenec je umrl,“ omenjal je slavno o njem njegov spovednik. Leta 1823, ko je Tirolska bila že davno avstrijska, bili so njegovi ostanki na ukaz cesarja Franca svečano v Inomost nazaj preneseni in v ondašnji dvorni cerkvi pokopani z veliko slovesnostjo. Udova dobila je od cesarja 3200 gld., da si je kupila imanje, katero je hrabri Speckbacher, kateri je s Haspingerjem po mnogih neizgovornih nevarnostih bil utekel na Avstrijsko, upravljal. Cesar je tudi Hoferjevi obitelji podelil plemenščino. V dvorni cerkvi v Inomostu kaže dandanes krasni spomenik vsakemu, kjer počiva junak svojega ljudstva. Njegov spomin in njegova dela živijo in bodo živela, dokler bodo še stali tirolski hribi; in dokler bijejo v dolinah poštena srca, zveni tudi k tožnemu glasu citer pesem „Andreja Hoferja“.

Kako je truplo Andreja Hoferja dospelo v domačo zemljo?

Ko je bil leta 1823 prvi bataljon tirolskih lovcev iz neke italijanske posadke prestavljen v Trident, došel je ob tej priliki dné 8. januarija v Mantovo, da bi tu naslednji dan počival. Na večer onega dné so sedeli v neki gostilni odlični možje, častniki Edvard baron pl. Stirnbach, Ivan pl. Rumpelmayer, Aleksander kavalir de Rocqueville, nadporočnik Jožef pl. Schön in poročnik Jurij Hauger skupaj ter se v svojih razgovorih spominjali v trdnjavi Mantovi dné 20. februvarija 1810 ustreljenega višjega poveljnika Tirolcev, Andreja Hoferja. Kot zvesti sinovi tirolske dežele, so ti častniki obžalovali, da še truplo velikega branitelja domovine ne počiva v domači zemlji. Kar šine jednemu častniku v glavo misel, vzeti telesne ostanke Hoferjeve s seboj v domovino, katera misel ugajala je tudi njegovim navdušenim tovarišem. Na to pozovejo nekoliko s krampi in lopatami preskrbljenih vojakov ter se napotijo — bilo je že ob 10. uri zvečer — k župniku v trdnjavi, g. Antoniju Bianchin, na čegar vrtu bil je Andrej Hofer pokopan. Župnik se je iz početka upiral, konečno pa je vendar le

pokazal častnikom mesto, kjer je bil naš junak pokopan in kjer se je nahajala marmornata plošča s sledečim napisom: „Qui giace la spolia del fu Andrea Hofer, detto General Barbone, Commandento supremo delle Milizie del Tirolo, fusilato in questa fortezza nel giorno 20. febbrajo, sepolto in questo luogo“ (Tukaj počiva truplo Andreja Hoferja, tako imenovanega generala Barbone, prvega poveljnika Tirolcev, ustreljenega v tej trdnjavi dné 20. februvarija 1810 in tukaj pokopanega). V navzočnosti že navedenih častnikov, nadzdravnika Murka, župnika Bianchija in moža, ki je ob svojem času kopal grob, odpró po noči vojaki grob, čegar prst je bila močno zmrzla; nadzdravnik Murko pobere ostanke ter jih zapre v novo škrinjo in župnik Bianchi napiše takoj pričevalo, da so telesni ostanki pravi.

To škrinjo s Hoferjevimi telesnimi ostanki vzeli so drugega dné pri odhodu vojaki s seboj v Trident, kjer jih je nadzdravnik zložil skupaj v krsto, ki so mu jo častniki preskrbeli na kar je bila z župnikovo listino vred odposlana okrožnemu uradu v Bozen. Ker je pa o tem dogodku dospelo poročilo že na Najvišje mesto, zapovedal je cesar Franc, da se naj telesni ostanki njegovega

do smrti zvestega junaka ne pokopljejo v njegovem domačem kraju (na pesku pri Passajerju), marveč naj se s primerno svečanostjo pokopljejo v dvorni cerkvi v Inomostu, v isti cerkvi, v kateri je Hofer pred 14. leti (dné 4. oktobra 1809) prejel klečé pred oltarjem veliko zlato svetinjo z verižico kot znamenje posebnega spoštovanja njegovega vladarja. Šest deželnih brambovcev iz 1809. leta je nosilo krsto, na kateri so ležali pokojnikov klobuk, sablja in zlata verižica s svetinjo. Hoferjeva soborilca Speckbacher in njegov pobočnik Sweth sta korakala tesno ob krsti, za njo najvišji državni in vojaški dostojanstveniki, med neštevilno množico národa, ko se je sprevod pomikal k cerkvi, kjer še sedaj velik kip iz granita na plaskorezbo ozaljšanem podnožju naznačuje mesto počitka.

Leta 1892, dné 28. septembra, so na gori Isel pri Inomostu v navzočnosti cesarja Franca Jožefa, nadvojvodov Karola Ludvika, Ludvika Viktorja in Jožefa Ferdinanda odkrili Hoferju spomenik iz rudečega granita v nadnaravni velikosti. (Glej podobo na prvi strani.)

Častniki tirolskega bataljona, ki so dali izkopati telesne ostanke Andreja Hoferja, so

bili radi svojega samovoljnega in nezakonitega ravnanja prišli res v vojaško-sodno preiskavo, toda dvorni vojaški svètnik je izrekel nad njimi obsodbo, „da mora lastnik polka imenovanim častnikom njih ravnanje na vsak način oprostiti“.

Smrt Andreja Hoferja.

(Po Mosenu poslovenjena.)

Ujet je zvesti Hofer,
Peljó ga v Mantovo,
Tam v Mantovi Francozi
Ga k smrti spremljajo;
Vsa bratska srca krvavé,
Osramoténa Nemška je,
In ž njo tirolska stran.

Iz ječe Andrej stopa
Z rokami zvezan'mi,
Možato, čvrsto hodi,
Se smrti ne bojí;
Saj dostikrat jo videl je,
Ko krogaljice so žvižgale
Čez vso tirolsko stran.

Ko mimo ječ koraka
Tam v trdni Mantovi,
So zvesti ga tovarši
Z rokam' pozdravljali;

On reče jim: „Bog vas ohran',
Kraljestvo nemško je izdan',
In tud' tirolska stran!“

Še bobnarju, glej, boben
Mu neče prav zapét',
Ko skozi temna vrata
Je Hofer bil sprejet.
Pa Andrej sponam se smeji,
Ko sveča ravno tam stojí,
Tvoj mož, tirolska stran!

Velijo mu: „Poklekni!“
On reče: „Tega ne!
Stojé sem sabljo sukal,
In vmreti 'čem stojé;
Ko na obzidji tu stojim,
Cesarja Franca Bog poživ',
In ž njim tirolsko stran!“

Od rók železne spone
Odklene mu vojak,
In Andrej Hofer molil
Je tukaj zadnjikrat;
Potem zavpije: Zdaj pa le!
Sprožit'! — Oh, slabo streljate! —
Zdravstvuj tirolska stran!

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000349645

